

Jaroslav
Hašek

Rodinná tragédie
a jiné povídky

Rodinná tragédie a jiné povídky

*Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Cover © Daniel Pocar, 2023
Epilogue © Erik Gilk, 2023 ©
DOBROVSKÝ s.r.o., 2024

ISBN 978-80-277-4569-2 (pdf)

Jaroslav
Hašek

Rodinná tragédie
a jiné povídky

$\frac{1}{4}$
00

OBSAH

Postrach domu	5
Nad jezerem Blatenským	9
Vánoce opuštěných	15
Povídka o hodném švédském vojákovi	21
O básnících	25
Malá tělesná potřeba a justice	37
Betárská povídka	43
Vzpoura trestance Šejby	53
Utrpení pana Tenkrátá	65
Před užšími volbami na Vyšehradě	99
Čáka pěšáka Trunce	103
Hledá se vrah	111
Lidokupec amsterodamský	117
Zachráněn	121
Rodinná tragédie	127
Na opuštěné latrině	143
V Havlíčkových sadech	147
Tajemné psaní	159
O dvou lidech, kteří cítili potřebu milovat	163
Chi va piano, va sano	171
Úřední horlivost	175
Dobry voják Švejk	179

Spravedlnost zvítězí	199
Soudní znalci písma	205
Šťastný domov	211
U holiče	255
Stavovské rozdíly	259
Lidožroutská historie	263
Hovor s malým Mílou	267
Zrádce národa v Chotěboři	271
Host do domu, bůh do domu	275
Hospodyňka	283
Silvestr pana Pažana	289
Aféra s křečkem	297
Moje zpověď	309
Poctivý nálezce	313
Doslov	319

POSTRACH DOMU

Kam čert nemůže, nastrčí babu. Tak vzdychali obyvatelé jednoho pražského činžáku den co den.

Není baba jako baba! Cibulková! Tak nevinné jméno a přec tak hrozný mělo zvuk! Blažený, kdo toho jména vůbec neslyšel, blažený, kdo nepřišel do styku s osobou, kterou zdobilo.

Již fyziognomie její odstrašovala. V jejím obličejí aspoň nikdo by byl nenašel stopy nějaké bývalé krásy. Šišatá hlava s chumáčem neurovnaných, vždycky mastných vlasů, malý, špičatý nos sedící mezi kočičíma pronikavýma očima, zapadlá bezzubá ústa. Jen jediný, veliký zub žlutavé barvy vyčníval z hoření čelisti a trčel hrozivě z úst ven. Dvojklaný jazyk neměla. Ale přesto vynikal sval ten znamenitou pružností.

V jeho záhybech svíjela se jména všech nájemníků domu, v němž bydlela, domů sousedních, ba možno říci i celé ulice. Jazyk paní Cibulkové byl věru jakési perpetuum mobile. A jméno, jehož jen špička jazyku toho se dotekla, třebas dříve bylo čisté jako padlý venkovský sníh, za chvíli bylo špinavé jako pražský jeho kolega.

„Tou babou nás trestá osud za naše nepravosti,“ zahořekoval kdysi jeden nešťastník, jehož jméno zakusilo podobnou proceduru. A měl snad pravdu. Jaký účel při své jazykové činnosti

paní Cibulková měla, bylo vsutku záhadou. Zisk žádný. Či snad potěšení? Možná.

Co se týče mozku paní Cibulkové, musil být zvláštního složení. Ta paměť její! Všechny události v sousedství měla srovnány pěkně jednu po druhé. Jak znala tvořit vztahy vzájemné mezi nimi! A ty překrásné kombinace, jež dovedla vyvinouti z každého sebenepatrnějšího případu. Její fantazie pracovala ve dne v noci. A výplody její putovaly hned několik hodin po stvoření po celé ulici z úst do úst.

Paní Hanulovou pozdravil na ulici přítel jejího muže a promluvil s ní několik konvencionelních frází.

„Kdo by to do ty ženský řek! Vypadá jako ňáká putička a hele! Vona si namlouvá! Dneska, zrovna před chvilkou, viděla jsem ji na vlastní voči s tím jejím galánem. A já vím vo ní eště jinčí věci! Já bejt jejím mužem...“ Tak mluvila paní Cibulková s nejbližší známou, kterou potkala po té příhodě. A žlutý zub jí radostně při tom v ústech poskakoval.

Vrchol obratnosti jevila v posílání anonymních psaní. O přetváření ruky ani nemluvě. Žádný znalec písma by byl nepoznal, že ten a ten dopis psala paní Cibulková. A ten obsah a ten styl! Vůbec nedostižitelné!

Paní Červená kupříkladu se dověděla, že paní Cibulková ji pomlouvá, a veřejně jí to vyčetla. Ale pochodila! Hned druhý den obdržela anonymní dopis, který dříve nežli ona četl její muž.

„Paní Červená, mohla byste dát už pokoj, dyť ste měla dost vostudu, dyž vás ten lajtnant za vratama líbal. Ví to celá ulice, a teď, dyž chodí s tou vaší protější sousedkou, tak ste hned na ni žárlivá, je to dost hamba na vás, můžete se stydět. Dejte si pokoj, včera se vám smála celá ulice, jak ste lítala jako ňáká metrnice. Stydět se můžete a dost!“

To byl konečně nejnežnější styl dopisu paní Cibulkové.

Zpočátku byly ovšem v domě časté hádky a ruznice. Napadení nechtěli si dát jen tak líbit všechny ty pomluvy a osočování.

Avšak se zlou se potázali!

„Já jsem dycky poctivá ženská, já vo nikom křivýho slova neřeknu, rozumíte? Já že to psala? Já že to povídala? Řeknou to ještě jednou, tak jich za to budu žalovat! Voni tímhle tím ze mě mou poctivost nevemou! A konečně co je pravda, to je pravda, já za lidský řeči nemůžu.“ Zub paní Cibulkové nabýval při těchto slovech podoby kančího tesáku.

Slova svoje okořenila obyčejně několika šťavnatými nadávkami, a protivník její chtěj nechtěj musil umlknout. A soudit se s paní Cibulkovou? Kdož ví, zdali by i samotný slavný soud nepřesvědčila o své nevině!

A tak posléze každý se paní Cibulkové bál, každý hleděl být s ní za dobře. Ta pak dominovala beze všeho odporu v celém okolí.

Několik nájemníků prchlo před ní z domu, nově přistěhovalí propadali však za krátký čas také její hrůzovládě.

Ani z těchto nikdo neměl však odvahy vystoupit proti ní.

Až jednou!

Do domu se přistěhoval starý mládenec, malíř pokojů Pavlát. Byl to statný muž vysoké postavy. Byl spíše vážné povahy nežli veselý. Žertu sice rozuměl, ale jen do jisté míry. Baby nenáviděl ze zásady.

Paní Cibulková dlouho si na tohoto nového nájemníka netroufala. Tento její půst trval však jen asi čtrnácte dní. Zub její dal se do obvyklého chvění.

„Povážej si, tak jsem si myslela, že to je pořádněj člověk, jako ten Pavlát, vědí? Ale co jim nevidím! Povážej si, von si vodí k sobě do bytu děvčata, a kouknou se, vonehdá hned tři

najednou! To je chlap nestoudná, co? Jářku, není to hanba pro celej dům?“

Zvěst tato o novém nájemníku šířila se hned dál a dále ve všech možných i nemožných verzích.

A došla až k panu Pavlátovi.

Ten vyslechl všechno to dosti klidně. Zrudl sice trochu ve tváři, pak zbledl, nepromluvil však ani slova.

Zaklepal na dveře paní Cibulkové, vešel a řekl zdvořilým hlasem „Má úcta!“

Pak ozvalo se za dveřmi několik hněvivých slov, zaznělo několik zvučných úderů a posléze bylo slyšet pronikavý nářek.

Ze dveří vyšel poté pan Pavlát se zářící tváří. Spokojeně si pro sebe cosi mručel.

Paní Cibulková několik dní nevycházela na ulici. Byla prý trochu churavá.

A panu Pavlátovi objevil se u řetízku nový přívěsek. Dlouhý, žlutý zub zasazený ve zlatě. Říkal všem, že to je jedovatý zub vyražený z tlamy divoké sani. Každý se ovšem nedůvěřivě usmíval při tomto výkladu. Pan Pavlát však měl pravdu. Zub ten byl zub paní Cibulkové.

Se zubem tím jako by ztratila paní Cibulková všechnu životní energii. Její „blahodárná“ činnost sklesla na minimum. A přece zub ten jí k ničemu nesloužil! Kdož však ví! Snad v něm právě ukryto bylo sídlo kritického ducha paní Cibulkové.

Těžko o tom soudit! Nejlépe je povzdechnout si toužebně s nájemníky onoho tak těžce zkoušeného domu: Bůh dejž zubu i jazyku paní Cibulkové lehké odpočinutí!

NAD JEZEREM BLATENSKÝM

ČRTA Z UHER

Boll Jánoš seděl toho odpůldne před svým statkem na jakési verandě, stavěné dle zvyků tohoto kraje na způsob podloubí, které se táhne až k domu a poskytuje útulku před žárem slunce.

Odtud byl krásný výhled do okolí. Stráně, svažující se dolů, zelenaly se a modraly vinicemi, nepřehledná zeleň révy táhla se dolů, namodralá místy, kde vinice byly postříkány svinibrodskou zelení, chránící proti révokazu.

Samá vinice až dolů s boudami pokrytými slaměnou střechou, kde bydlí hlídači, pak doleji pruhy kukuřičných polí a ještě dál bylo vidět luka, odkud ozýval se dušený cinkot kravských zvonců a bučení stád.

A za lukami prostírala se hladina Blatenského jezera, rozkládalo se Balatontó, čili jak zde říkají hrdě „Magyar tenger“, „maďarské moře“, s vodou zelenou, bouřlivou, splývající s obzorem, na kterém v modru objevovaly se pruhy kouře, když parolod' brázdila vlny jezera, dlouhého od tohoto cípu až za Vespriim sto dvacet pět kilometrů.

Ano, toť „Magyar tenger“ se svými víny, s bouřemi a se zkazkami o vodních dívkách, které za večera stahují rybáře z lodí

do hlubiny, se starými bájemi o vodních čarodějkách, které v noci vynášejí mladé chlapce ze stavení, roztrhají a mrtvá těla položí před práh.

Toť Blatenské jezero, kde za noci, v tichu, ozývají se divné zvuky, křik a pláč dětí vodníků, kterých odnepaměti jest v hlubinách kolik rodin, poněvadž současně objevují se v Bodafalu, v Megesfalu, Olvasfalu, v Olmő a v jiných vesnicích kolem jezera, staří s dlouhými vousy a vlasy, sta a sta let staří, neboť vypravovali již o nich dědové dědů pradědečků dnešních obyvatelů.

Boll János neobdivoval se nijak tomuto výhledu do kraje. Seděl na židli, zahalen jsa v kožichu, ačkoliv bylo neobyčejné vedro.

Na stolku u něho ležely hodinky. Tvář Bollova byla zachmuřena.

„Záchvat se nedostavuje,“ zabručel, dívaje se na hodinky, „jindy již v pět hodin třese se mnou zimnice, a dnes se zatrolená zpozdlila. V šest hodin přijde stoliční soudce podrobit mne výslechu a takhle bych nebyl do šesti se svou zimnicí hotov.“

Pozoroval bedlivě, jak čas ubíhá. „No sláva,“ řekl si ve čtvrt na šest, „cítím mrazení. Je zde.“

Boll János počal klepat zuby. Zvuk ten byl tak silný, až přiběhl čeledín s otázkou, co si přeje.

„Te vagy szamár, tys osel,“ vypravil ze sebe s namáháním Boll, „přines polštář a zabal mně nohy.“

Když měl nohy zabaleny, pozoroval, stále se třesa, okolí. V hlavě mu hučelo, v těle mrazilo a celé okolí zdálo se mu, že má barvu žlutou.

Vinice, kukuřice, boudy hlídačů, luka, jezero, obloha. V tom okamžiku byl záchvat nejprudší. Chtěl říci čeledínovi, že je s ním velmi zle, ale nemohl vypravit ze sebe ani slova. Žlutá barva oblohy mizela a nyní viděl vše fialové.

V tom okamžiku mohl již zakoktat: „To je zkouška.“ A když řekl: „Chválabohu, už to přestává,“ viděl vše v přirozené barvě.

Oblohu modrou, vinice zelené a namodralé, luka nažloutlá a jezero zelené.

A když rozkázal čeledínovi: „Sundej polštář, svleč mně kožich a přines dýmku,“ cítil, jak slunce hřeje a jak pot vystupuje mu na čele. Záchvat zimnice pominul.

„Teď přijde druhá zimnice,“ pravil, zapaluje si černou dýmku, „stoliční sudí.“

Dole v úvozové cestě mezi vinicemi zarachotil kočár a bylo slyšet hněvivý hlas stoličního soudce: „Tys mi pěkný kočí. Jestli vystoupím, tak tě přetáhnu párkrát holí. Cožpak jsem ti poroučel, abys se opil?“

„Není v dobré náladě,“ povzdechl Boll János, „bude to zlý výslech.“

Kočár byl již zde a z něho vystoupil stoliční sudí, vážně a důstojně, maje svazek papírů pod pažďí.

Kráčel k Bollovi na verandu, který vyšel mu vstříc, dýmaje z dýmky.

Pozdravili se a stoliční sudí pravil: „Jsem Omaisz Béla. Přikročíme okamžitě k výslechu.“

Položil papíry na stůl, posadil se na židli, zkřížil nohy, klepl prstem na stůl a řekl: „He – stojí to s vámi bledě, milý příteli.“

Boll János si sedl a pokrčil rameny.

„Ba, je to smutné,“ pokračoval sudí, „kdy jste, milý příteli, zastřelil toho cikána Burgu?“

„Dnes je tomu právě týden,“ odpověděl Boll, „bylo pět hodin odpůldne.“

„Není libo doutník?“ tázal se, vytahuje z kapsy tobolku s doutníky, „jest to dobrý druh. Tabák z Banátu.“

Stoliční soudce vzal jeden a okrajuje špičku prohodil: „Říkáte, že to bylo v pět hodin odpůldne dne 21. června.“

„Ano,“ odvětil Boll, „přesně v pět hodin dne dvacátého prvého, dvacátého třetího měl pohřeb. Dovolte, ať vám zapálím.“

„Děkuji,“ řekl Omaisz Béla, „pitvou bylo zjištěno, že byl stře-
len zezadu, a to broky.“

„Ano,“ přikývl souhlasně Boll, „lankasterka, číslo 11.“

„Jest to smutná záležitost,“ pronesl Omaisz, „odkud říkáte,
že jest tento doutník?“

„Z Banátu, dovolíte, abych poručil čeledínovi, aby přinesl
trochu vína?“

„Budiž,“ svoloval stoliční soudce, „až se napiji, budu pokračovat ve výslechu.“

Na stole objevily se láhve vína. János nalil do sklenek a řekl:
„Na vaše zdraví.“

„Děkuji, jest to smutná povinnost.“ Stoliční soudce pozvedl
sklenku proti světlu a jako znatel vína prohlížel barvu.

Sluneční paprsky prorážely sklenkou a červená barva, čistá,
rudá, zbarvila obličej stoličního soudce. Srkl a pak vypil naráz
pomlaskáváje.

„Výborné víno,“ pravil, usmívaje se spokojeně, „co vás to jen
napadlo, zastřelit cikána.“

Boll János kouřil klidně z dýmky. „Jest to dvouleté víno,“
řekl, „z mých vinic na západním svahu. Na vaše zdraví.“ Vy-
prázdnilo poznovu poháry a Boll János pravil: „Mám ještě lepší
víno, víno tříleté z vinic na druhé straně.“

Vzal jinou láhev, urazil hrdlo a nalil. „Toť nádherné víno,“
chválil stoliční soudce, „vy jste, celkem řečeno, znamenitý člo-
věk.“

„Až na zimnici,“ stěžoval si mezi pitím Boll, „před čtyřmi
dny chytila mne a drží teď každý den. Chutná vám?“

„Výtečná chuť,“ pochvaloval sudí.

„A já mám ještě lepší,“ ozval se János, bera z košíku dlouhou
láhev, „toť víno pětileté.“

„Vy jste výtečný občan,“ řekl Omaisz Béla, když vypil první sklenku pětiletého, „podobného vína jsem dosud neokusil. Ta chuť, ta barva, výborná harmonie.“

„A já mám ještě lepší,“ pravil Boll János, když láhev se vyprázdnila, „takového vína jste nepil.“

„Hledte,“ řekl, nalévaje z úzké láhve, „toť víno dvacetileté.“ Stoliční soudce byl nadšen. „Toť tokaj, ba lepší než tokaj,“ hlučně chválil, pije jednu sklenku za druhou, „vy jste znamenitý člověk, vážím si vás, ale povězte mně, proč jste zastřelil toho cikána?“

„Proto,“ odpověděl vážně Boll János, „poněvadž ten darebák ukradl z mého sklepa dvacet láhví tohoto vína...“

„A já,“ řekl stoliční soudce pomlaskávaje, „na vašem místě nejednal bych jinak. Neb toto víno... Napíši: Bylo nade vší pochybnost zjištěno, že cikán Burga byl zastřelen nešťastnou náhodou. Nalejte mně, drahý příteli...“

A oba pili víno ze svahů Blatenských hor, víno rudé, tak rudé jako krev cikána Burgy, zloděje...

VÁNOCE OPUŠTĚNÝCH

ZE ZÁPISKŮ CITLIVÉHO ČLOVĚKA

I

Jsem povaha velmi citlivá a myslím, že mne nikdo nemiluje. Mládí mé bylo neveselé. Lidé říkali, že mám nevlastní matku a nevlastního otce. Nepátral jsem po tom, ale dodnes mně to nejde do hlavy.

Vychovával mne strýc, lesník v šumavských horách, který byl na mne horší než hajný Vavruch na pytláky v knize pana Klostermanna *Ze světa lesních samot*. Týral mne nelidsky.

Vzpomněl si kupříkladu, že musím být otužilý jako horské duby. A tu jsem dostával třikrát týdně k obědu tuřín s hrachem, na kterém jsem vždy před vařením musel klečet dvě hodiny, aby změkkl.

Jindy mne brával s sebou do lesa a učil střílet z takových ručnic, které po ráně mnou udeřily o zem.

Jednou jsem mu při té příležitosti postřelil mládence, jenž měl nešťastnou náhodou na sobě kalhoty pana lesníka.

Strýc říkal, že mne zabije, potom si to však rozmyslil a dal mne do klášterního gymnázia k páterům piaristům v Příbrami.

Tam jsem se stal ještě citlivějším. Modlívali jsme se denně deset hodin. Pět hodin latinsky, tři hodiny česky a dvě hodiny německy. Pater noster, qui es... Otče náš, jenž jsi... Vater unser, der du bist... Kázání byla tak dojemná, že jsem plakal. Naučil jsem se mít s každým soucit. Když v kázání důstojný páter líčil, jak pohanští darebáci smažili sv. Vavřince v oleji, bylo mně horko. Když vykládal, jak se sv. Benedikt utábořil se svými druhy ve sněhu na hoře Monte Rosso, bylo mně zima.

Když jsem se dostal do septimy, potkala mne veliká událost: můj surový strýc zemřel a odkázal mně (ubohý nebožtík) celé své jmění: deset tisíc zlatých.

Poručenský úřad ustanovil mně za poručníka přítele nebožtíkova, jenž byl správcem pošty v pošumavském městěčku.

Prvním činem jeho bylo, že mne vyzdvihl od piaristů a dal mne do Klatov, abych zde dokončil gymnaziální studia.

Nikdy předtím jsem onoho pána neviděl a pojednou mne ten člověk objímal, líbal a v Klatovech mne hostil velkou paprikou a šesti sklenicemi piva.

Dosud jsem nikdy nekouřil, a když mně po jídle nabídl viržinku, kterou jsem do polovičky vykouřil, musel jsem jít náhle ven a tam venku pojal jsem podezření, že se mne chce zbavit, aby mohl těch deset tisíc zlatých sám mít pro sebe.

Ano, vidíte! Tak nevesele plynulo mé mládí.

Prázdniny trávil jsem u svého poručníka. Nemíval jsem se zle, ale dobře jsem cítil, že mne nikdo nemiluje nezištně. Odbyv studia gymnaziální, studoval jsem češtinu a němčinu.

V té době počal jsem psát básně. Stal jsem se stoupencem katolické moderny. Kromě básní moderně náboženských psal jsem citové básně do katolických listů.

Při první státní zkoušce jsem propadl.

Když se to jistý katolický list dověděl, učinil mně nabídku, abych vstoupil do jeho redakce.

Nabídnutí to jsem přijal. Psal jsem proti socialistům, realistům, pokrokářům a anarchistům.

Jeden můj článek způsobil rozruch. Napsal jsem, že redaktori socialistických listů koupají si nohy v šampaňském, že oblékají na sebe hedvábné košile přímo z Paříže objednávané, že parkety svých místností dávají natírat pouze čistým včelím voskem a že po každé schůzi lidu jedí ústřice, kapouny, šneky, plíčky ze selátek s citrónem, kuřata v rosolu a brunšvický salám.

Ze všech stran mně bylo k tomuto článku gratulováno. Ťal jsem do živého. Socialisté na můj článek neodpověděli. Styděli se.

Šéfredaktor mne objímal a dal si ode mne vyložit celý můj dosavadní život.

Jako zde jsem nelhal, tak i jemu vyložil jsem celý svůj běh života od A až do Z.

„Nuže,“ řekl jsem, „nyní chápete, proč jsem tak citlivým člověkem.“

„Chápu, chápu, úplně chápu, zcela chápu, jako že je pánbůh nade mnou, chápu to! Příští rok vydáme kalendář pro katolický lid. Milý pane kolego, vy nám tam napíšete práci, která bude mluvit do duše, práci, která rozpláče. Napíšete povídku *Vánoce opuštěných*“

Poděkoval jsem mu za tu důvěru a slíbil, že za tím účelem budu konat o Štědrý den studia.

Vánoce opuštěných! Ta dvě dojemná slova!

„Co je vám, kolego?“ tázal se mne šéfredaktor na odchodu.

„Slzím,“ odvětil jsem a kroky odcházejícího přehlušil můj pláč...

Vy drahé, dojemné vánoční povídky! Za posledních deset let bylo jich v Čechách vytištěno přes pět tisíc. A jak smutných! Jak dojemných, jak něžných, cituplných!

Třistakrát zmrzli v nich dráteníčkové na bludné pouti o Štědrý den. Pětsetkrát hledal sirotek svou matku a šest set sirotků z těch pěti tisíc vánočních povídek zmrzlo na hrobě matčině. Jsou to strašlivé katastrofy.

Přes dvě stě otců zmrzlo za těch deset let v Čechách před prahem chaloupky, nesouce dětem vánoční dárky.

Přes tři sta chudých pradlen, které nesly vánoční stromky svým dětem, bylo přepadeno vichřicí a bouří sněhovou a zahynulo bídě ve vánici. A kolik neštěstí, tolik opět dobročinných skutků. Těch pět tisíc vánočních povídek vypravuje nám, že za těch deset let přijalo na Štědrý den za vlastní ubohé sirotky nějakých pět set zámožných rodin.

Přes šedesát chudobných děvčátek nalezlo na Štědrý den peněženky s obrovskými sumami peněz a vrátilo je šlechtetně majitelům. A šedesát boháčů postaralo se, aby šedesát churavých matek oněch šedesáti poctivých nálezkyň bylo uzdraveno jejich tělesnými lékaři.

Jeden předstihuje v konání dobrodiní druhého. Jak nevyzpytatelné jsou cesty Páně! Devadesát starců přejíždí na Štědrý den povozy šlechticů, ale všichni přejetí stařečkové nejenže jsou bez pohromy vytaženi zpod kopyt koní, ale tak bohatě obdařeni, že mohou dát své nadané, chudě oblečené vnuky studovat.

Třicet chudých dětí dá drobty chleba o Štědrý den vrabečkům, a hle! Pozorují je zámožné paní a o děti je postaráno.

Ó poetická doba vánoční! Má povídka *Vánoce opuštěných* bude vzata ze skutečnosti. Půjdu hledat v Praze opuštěné.

Pohovořím si s nimi. Polituji je. Potěším. Jaké to pole působnosti pro citlivého člověka!

Vánoce opuštěných! Celý týden před Štědrým večerem připravoval jsem se pláčem k svému studiu.

III

Celé dopoledne Štědrého dne trávil jsem přemítáním, kde možno nalézt opuštěnce.

Voják, který stojí o Štědrý večer na stráži, je rozhodně opuštěný člověk, ale s takovým člověkem nejsou žádné žerty. A kdybych mu nabízel kousek kapra v rosolu, hned by mne zatkli jako vyzvědače, třeba by to bylo na vyšehradských hradbách.

Ani těšit vojáka na stráži není dovoleno. A litovati ho – zavřeli by mne, že dělám revoluční propagandu mezi vojskem. Musím tedy hledat jiného opuštěného.

Opuštění jsou v ten den policejní hlídky. Dobrá! Půjdu k nim a řeknu: „Pánové, dnes je Štědrý den.“

A co by mně tak na to odpověděli? Rozkřikli by se: „Jestli jim to není recht, tak půjdou s námi na komisařství.“

Zbyly mně tudíž jen azyly opuštěných, hospody.

Kolik románů, pomyslel jsem si, se asi odehrálo, než takový opuštěný nešťastník rozhodl se strávit Štědrý večer v hostinci. A jak mu asi před očima rozvinují se luzné obrazy šťastně stráveného mládí. Vánoční stromek, svíčky, houpací koně...

Tyto úvahy vynutily mně slzy a s těmi slzami vstoupil jsem do nejbližší restaurace.

V místnosti nebylo viděti nikoho na prvý pohled, když však jsem se lépe rozhlédl, zpozoroval jsem na konci sálu nějakého muže, který byl opřen o stěnu.

Posadil jsem se naproti němu a sympaticky hleděl na něho.

Muž srkal černé pivo a kouřil z malé dýmky. Pojednou se otočil a zahulákal: „Copak na mně, prosím vás, vidíte, že si mne tak stále prohlížíte, he?“

„Vánoce opuštěných“, pravil jsem tiše k němu, „lituji vás, že tak sám trávíte svatvečer.“

„Jaký svatvečer, co je mně do svatvečeru! Já jsem, milý pane, mohamedán. Jediný Čech v Praze mohamedánského vyznání...“ Odplivl si a zadíval se na Auerův hořák.

Zaplatil jsem a odešel.

Naproti byla vinárna. Šel jsem tedy tam.

U stolu seděl můj šéfredaktor a plakal. Jakmile mne poznal, přerývaně zahovořil: „Vánoce opuštěných – já, já vám dám syžet. Tak, milý pane kolego, já tu sedím celé odpoledne. Víno mně zachutnalo, piji litr, druhý litr a teď už dokončuji třetí. Hodiny ubíhají a já, nešťastník, zapomněl jsem přijít domů k štedrovečerní večeři. Žena pláče, děti pláčí, víno mně chutná, zblázním se z toho... Vánoce opuštěných, mně je hrozně...“

IV

Dodnes jsem nenapsal dojemné vánoční povídky do onoho kalendáře. Každý Štědrý večer bloudím Prahou, chodím z hospody na půlnoční a z půlnoční do hospod. Hledám opuštěnce. A našel jsem jen jednoho, a to jsem našel sebe...

POVÍDKA O HODNÉM ŠVÉDSKÉM VOJÁKOVI

Bylo 25 stupňů pod nulou. Voják stál na stráži a bylo mu nevýslovně zima – ale voják byl rád, protože to byl dobrý voják, který věděl, že největší slastí vojákovou má být umřít pro svého panovníka – a voják cítil, že už k té slasti nemá tuze daleko – jen něco ho pletlo – maličkost pouze – tohleto, že voják nemá zbytečně vydávat své zdraví všanc – a on věděl, že jestli nezmrzne, bude to s jeho zdravím divně vypadat. Uvažoval tedy chvilku, co dělat, jestli se má postavit a čekat na nejsladší a nejkrásnější, co vojáka potkat může, nebo jestli má se hledět aspoň trochu zahřát, aby holý život zachránil – nos a uši už zachránit nemoh. Náš voják byl dobrý voják, a proto uvažoval jen chvilku. Věděl, že mrzáky stát nepotřebuje, a věděl taky, že starý plot, u kterého stojí, nemůže se obejít bez jeho čestné ochrany, rozhodl se tedy, že se zahřeje, ale jen tolik, aby vydržel naživu tak dlouho, než ho přijdou vystřídat – pak zmrzne s blahým vědomím, že konal svou povinnost: 1. že ochránil starý plot, 2. že položil svůj život za krále Oskara, 3. že zbavil stát zbytečné péče o svoje zubožené tělo.

Když se voják rozhodl, měl už nohy jako z olova, ale přece jen jimi začal namáhavě podupávat, aby tedy ještě chvilku vydržel.

Ačkoliv zanedlouho měl přijít nejkrásnější okamžik jeho života, padla naň najednou taková nevýslovná tíseň. Vzpomněl si na pana oficíra a něžné city vzbudily se v mužné hrudi. Tedy už nikdy neuvidí tu oduševnělou tvář, ten beráncí pohled, tu pusinku, která tak lahodně dovedla říci: „Miláčku, cukroušku, zlatoušku, tys trošičku vybočil z řady, vyrovnej se s ostatními, ale nemusíš se při tom uhnat, dušičko!“ Ach, dobrý, zlatý, milý pan oficír! Jak on teď smutně sedí někde při víně, oči sklopeny a cudná ústa sevřena – a dobrý voják se zasmušil, neboť věděl, že není hoden okoušet radost umírání, když je v regimentech tolik zasloužilých, ctnostných důstojníků, kteří po té čestné slasti už touží celá léta. Dobrý voják miloval své představené a byl by pro jejich blaho dal vlastní život a štěstí, otcův majetek, matčino zdraví, sestřinu čest, bratrovy zdravé hnáty, dobrý voják byl vděčný a byl by s radostí pro svého pana oficíra vzdal se i očekávání smrti v jeho prospěch, kdyby ho byl pan oficír o to požádal –, ale pan oficír tu nebyl, a tedy chtěj nechtěj musil voják napít se z poháru rozkoše, kterou mu švédská královská armáda podala.

Voják už nepodupával. Stál opřen o plot a snažil se, aby se ubránil dřímotě, která tak najednou přišla –, ani nevěděl jak. – Trnul hrůzou, že usne. On, který miloval své představené a svoji povinnost, věděl, jak je to hanebné, když voják na stráži se rozchrápe. A zase si vzpomněl na svého oficíra, jak se asi smutně zatváří, až se zítra dozví, že bylo zjištěno, že stráž, která nalezena byla včera zmrzlá u starého plotu, který měla střežit, bezpochyby před svou smrtí usnula, tj. že zanedbala svoje povinnosti. – A spánek se hlásil pořád víc a víc a veškeren boj byl marný. Voják byl zoufalý. On, dobrý voják, a špatně

vyplnit svůj úkol, a ještě k tomu úkol poslední, jedinou službu, již ještě mohl Švédsku prokázat, a to zrovna když blíží se ta veliká chvíle, v níž obdrží v ledových ramenech smrti odměnu nejvyšší, již dosáhnout může věrný poddaný.

Víčka se mu zavírala, údy dřevěněly a byl zoufalý, když napadla ho náhle skvostná myšlenka: způsobí si nějakou hroznou bolest, takovou, aby mu nedala usnout. – Byl energický. Zved ztěžka ruku až k uchu a dotknul se ho. Ucho upadlo, voják trochu vypískl, ale měl radost, protože doufal, teď že už neusne. Když se náhodou podíval na ruku, viděl, že mu zároveň s uchem upadly tři prsty. To mu ale nevadilo. Co je to – tři prsty, když sloužíme králi Oskarovi! Ale radost švédského člověka nebyla dlouhá. Zas už se mu víčka zavírala. Naštěstí míval kdysi uši dvě. Urazil si tedy ucho druhé – co mu už taková operace mohla uškodit? Ostatně zdálo se mu, že už to čekání trvá dost dlouho, za chvíli už ho přijdou vystřídat. No, těch několik minut snad už se nějak protluče a potom – při vzpomínce na to, co se stane potom, chtěl si radostí poskočit, ale nešlo to, jen se nějak divně zamotal a ruka, u které mu scházely tři prsty, srazila se při tom s plotem – ještě štěstí, že tím nárazem neutrpěl vážnější pohromu – to, že mu ruka upadla, nebylo tak zlé.

Voják stál pořád ještě u plotu. Zdálo se mu, že už ani není zima. U jeho nohou válely se uši, nos, ruka – dobrý člověk díval se na ty předměty s opovržením. Ztratit pro krále hnáty je sice také radost, ale co je to proti tomu, když člověk ví, že může pro něj zmrznout. Proti téhle radosti ta první není nic – on to dobře cítil –, ba jemu se docela zdálo, že zahynout ve sněhu je ještě lepší než zahynout v boji, protože se to dá lepší prožívat.

A usínal a zase se ještě jednou vzmužil; vzpomněl si, že až upadne, zkazí se třeba i puška. – Nedopouštěj pánbůh, aby on, poctivec, udělal Švédsku nějakou škodu, nové výlohy – jako by

nebylo dost na tom, co už stál erár za těch pár měsíců, co je na vojně. Pomalu už by to dělalo několik desítek. Odložil tedy s hroznou námahou a posledním vypětím sil opatrně pušku. Věděl sice, že tím utrpí jeho vojenská čest, protože odložit pušku na stráží je přestupek a špatnost. Udělat státu výlohy je ale ještě větší špatnost.

Blížil se konec – avšak bylo již také slyšet kroky, jenže voják už nic neviděl. Okoušel právě radost největší, kterou mu kazilo jediné pomýšlení: že měl, pokud se mohl ještě hýbat, napsat do sněhu: „Pro Boha, vlast a krále.“

O BÁSNÍCÍCH

Seznámil jsem se nedávno v kavárně s mladým mužem. Vyprávěl mně sdílně o svém osudu. Cítí v sobě nějakou neznámou lítost, a proto píše básně, cítí v sobě nějaký divný stesk, a proto píše básně, cítí v sobě nějaké kruté duševní bolesti, a proto píše básně. A proto píše básně...

Říkal toho ještě víc, proč píše. Píše proto, poněvadž:

*cítí podvodnou vůni omamných růží, neštěstí lehlo
mu na dno jeho duše, zoufalým trémám propadl
jeho hlas, nebe jest bezútěšně zšeřelé, ztracené jeho
volání do dálky bloudí atd.*

Zvláštní typ těchto lidí, zvláštní literatura a produkt. Bloudí zapadlými krajinami, brodí se blátem a marně volají, kdo by je vysvobodil. Nebo píší, jak někdo někde hledí do daleka, ale nikoho v té dálce nevidí. Oblíbené je, že tací básníci „stále“ čekají, kde dávno nikdo nečeká, že jim mraky v duši padají, že stále něco chtějí „vzdvihnout do nebe“, vzkřísit duše, jež se hroutí, že chtějí sypat kvítí do srdcí –, ale nejde to. Spokojují se tím, že v básních chodí zamlklými parky, vycitují „zasnění chvíle“; všude vidí „něco“, myslí si, že „v zahradách tůň po něm

někdo stůně,“ vlny vodní považují za sestry a myslí o nich, že šeptají smyslně, vrhají se „bez rozumu do klínu bledých nadějí“. Hoši, poeti, kluci krev a mléko, ale všechno je u nich mdlé, bledé. Bledé slunce na bledých stromech, mdlé odstíny nadějí nerozumných. A pozdní je u nich všechno a u některých krvavě roztavené. Krvavě roztavené vlasy, dny, oči (karhavé), krvavě roztavené ticho. Vidí mnozí z nich masy, něčí tělo vidí na mářách, jsou žalem němí, závidějí mrtvolám rubáše. U mnohých jeví se podivné choutky. Jeden by chtěl polykat žlutou rozteskněnou růži, jiný své srdce pověsit na strom hříchu, jiný zase by chtěl svou milovanou obejmout bez hříchu setkání a podobně. A někdo nemůže unést své srdce. Jeden píše prorocky: „A mě už pranic neděsí, dneska se někdo oběsí,“ zatímco druhý vymýšlí si: „juž brzo, kde je modrý stín, se rozchvěje hlas mandolín.“

Ty mandolíný mnoho se prohřešily na mladých básnících. Jeden čas nebylo básně, kde by se nebyla objevila aspoň jedna mandolína. Jsou to takové tajemné zjevy.

Byly časy, kdy mladý básník psával o prostitutkách. Pozdější spojili prostitutky s přírodou a psali o prodejných ženách v zeleni stromů. Byli to a jsou básníci, kteří považují za něco vznešeného, když sbírky svých prací nechávají na stolech ve vykřičených místnostech.

„Pliji tím celé společnosti do obličeje,“ pravil mně jeden takový mladý muž, „mé básně čtou všechny prostitutky.“ A chlubil se tím, že ty ubožačky čtou jeho básně o vysněných dlaních...

To jsou takové divné záchvaty. Ti, kteří píší o smutku, nutí se tak psát, poněvadž užívají všech radostí života. Jsou to nucené, naučené fráze, které papouškuje jeden po druhém. Ti hoši myslí, že sympatie všech lidí jsou na jejich straně, když dají své čtenáře probíhat „krajínami, kde není rána, kde je stále noc.“ (Nansen ve svém cestopise o zemích polárních to dělal také, ale zajímavější formou.)

Jaký mají zájem, řekněte sami, čtenáři na tom, že vy píšete, jak něco ve vás vzrůstá.

Proč pláčete ve svých básních, hoši? Chlapík jako hora, skály by mohl lámat, ale napíše (a nestydí se) takový verš: „Tak hořce pláči, po tom bílém ránu...“

Proč mají čtenáři číst „písničku, kterou jsem si zpíval v máji“. Je někomu něco do toho, že si ten nešťastník něco zpíval?

Má několik lidí trpět, že se mu zdá, autorovi, jak někdo volá v dále o pomoc?

„A nemám odvahy...“ nadpisuje jiný svou báseň. Nic nám do toho není, příteli, že nemáš odvahy trhat růži, hříšnou růži se žlutavým leskem, z nás to nikdo nedělá.

„Dnes chtěl bych líbat.“ Nu tak líbej, holomku, ale nemusíš o tom křičet do světa.

„Nevím, proč asi srdce mé tak smutně zavzlykalo... Kamaráde, když ty to nevíš, jakpak to máme vědět my.

*Slečny mají jarní šaty
(pokropili ulici)
a mně je tak velmi smutno
po včerejší opici.*

Tohle nemusím číst, to se mně stalo už několikrát. Tak člověka hryže vzpomínka. Raději si přečte, jak pod mostem dlouze hučela řeka a jak tam pod tím mostem někdo hořce a upřímně plakal. Básník, který to napsal, nikdy pod žádným mostem nebyl a posledně plakal, když mu umřel dědeček před dvaceti léty... ale pomozte si: jeho duše si přeje, aby byl pod mostem a aby tam naříkal jako stará děvečka.

Jiný zase píše: „Jsem v úpadku. I smát se zapomínám. Můj smutný hrad se v trosky rozpadá. I bude třeba obrátit se jinam, až dozpívána bude balada!“ Kam se obrátí, to básník nepovídá.

Prostě se obrátí zády ku své roztrhané chalupě a hned končí, aby lidé nemysleli, že to jeho obrácení děje se za denního světla: „Tady je tma a někdo pláče v dáli, kde nad ruinou slunce zapadá!“

Kapesníky pro mladé básníky na slzy a hodně kapesníků, aby si měli kam utřít uslzené oči! Slyšte! „Pro pláč svůj nevím kudy kam...“ či: „Tak do moře se slzy moje lejí“, nebo dokonce jeden nejen pláče, ale zároveň při tom voní: „Mé slzy voní čistou vůní krásy.“ Klobouk před takovým gentlemanem dolů.

Ach, co je mladých lidí, kteří mají „písničky své zakleté na sta zlatých zámků“. Před takovými je lépe vyhnout se na sto kroků, neboť člověk vydán je v nebezpečí, že sto zlatých zámků najednou se uvolní a sto písniček se na člověka vysype.

Jsou někteří básníci, kteří se sami chválí a tvrdí o sobě, že mají bílou duši: „V noci v duši bílou smutek pad – zazářil smutkem luh i sad. V mou duši bílou napad žal, víc jsem se s tebou neshledal.“ Takového duševního bělocha litujete.

Zajímavo je, které květiny mají ti výborní mladíci nejraději. Předně blíny a ocúny, ty kvetou v jejich básních. Růže už jsou všednější. Obliby dochází tamaryšek, orchideje, sasanky a koniklece.

Mladí básníci milují dále stromy, ať jednotlivé či ve skupinách. Z těch skupin nejoblíbenější jsou pak aleje: „A ten popel, dovolíte, v letní večer rozsypám, kde jste lásku slibovala, tichou, stinnou alejí...“

Mají však smutné žití ti jinoši. Pochovávají své štěstí v básních o šedesáti verších, rvou si srdce z těla hubeného žalem v básních o padesáti, plivají smích skepse slunci do záře v básních o čtyřiceti verších.

Na některé nešťastníky, uštvané žitím, padají hvězdy a jeden ubožák byl stále v nejistotě: „Kdy, kdo a kde mne hrubou skolí pěstí, nevím, a ptám se, co je v světě štěstí, nevím.“

A jiný jásavě si zpívá naproti tomu: „Já nevím nic, já věky nevím nic.“

Ale přátelé, odpusťte, že denuncuji. Dejte si pozor před těmi, kteří své verše začínají: „Něco se stane, dobře já to vím...“ To jest strašně záhadné, co se vlastně stane, a proto pozor!

*V mých hořkých snech, v mém smutném hoři
hvězdička jedna tiše hoří...*

Vidíte. To začíná pěkně. Takový básník má hvězdy na dně své duše. To jsou takové jednoduché básně. „Sad rozkvet, hochu, půjdeme! Co všechno čeká srdce mé?“ Dál se člověk nedoví. Může to také skončit s hřbitovem.

*Ty Tvoje rty, věř, mnohou hořkost tají,
a přece rozkoš je se vůní jejich zpít!*

Hle! Čekáte, co bude dál. A vidíte. Pro chlapíka jede ochranná stanice. Ty rty jeho milé otrávil y k smrti těžce jeho smutné srdce.

Písně a básně o milenkách. Ty si musí takový barbar jako já dobře rozvážit a věnovat jim novou kapitolu.

*Vy lesy černé, vlídně pohladte mě,
svou hudbou šumnou, již mám tolik rád.
Ty syna svého přijmi, rodná země,
jenž k Tobě přišel síly načerpat...*

Odpusťte barbarovi i pro příště, pánové.

Když už člověk vrhne se na dráhu barbara a v básních mladých poetů vidí jen tu umělou duševní rozháranost, může se nyní položit jemu otázka, co soudí o básních, které opěvují milenky a zpívají o lásce. Tato otázka jest tím záluďnější, poněvadž dá se předpokládat, že člověk, barbar, také miluje.

Nuže rozeberme dopodrobna, jak básník, který má úmysl zpívat o milenkách, postupuje.

Předně jde do hostince, kde je sklepnice, chvíli si s ní popovídá a pak jde domů. Doma vezme kus papíru, inkoust, péro a píše.

A tak čtenář má mimoděk trpět, protože jsou hostince na světě, protože jsou sklepnice, protože má ten nešťastník papír, inkoust a péro.

Má číst, jak on by chtěl se „pomodlit u nohou neznámé“, jak by chtěl zlíbat „řasnatou“ sukni lásky své milenky, jak by „s odvěčným nářkem na svých rtech potácel se bez ní parky...“

Ach, co opět smutku v písních a básních o milenkách.

Jaké smutné perspektivy předvádějí se před čtenáře. On hodlá se uškrtit na jejích vlasech. On má v úmyslu dát se k smrti zulíbat, což je špatná poklona pro tu, o které píše báseň, neboť lid říká: „Dej mi pusu, ať chcípnu,“ a básník ovšem v sladké formě: K smrti dát se zulíbat.

A kdo jsou ti tvorové, kteří k smrti zulíbají? Jsou ve většině případech bílí. Černých milenek je na světě sice dost a Afrika se jimi jen hemží, ale kdybyste vzali do ruky jakoukoliv knížku básní o milenkách, nenajdete tam zmínky o černé milence. Samá bílá. Dvě stě třiatřicetkrát bílá. Hodí se totiž do okolí. Byla by to zajisté profanace, kdyby básník svěřoval světu, že jeho milenka si myla nohy. Nožky ženských tvorů, než přijdou do básní, jsou již vykoupané, a proto může básník taký směle zpívat: „Štěstí sál jsem z noh Tvých, Světlá.“